

Я.А. Медражевська,
кандидат медичних наук,
асистент кафедри пропедевтики
дитячих хвороб з курсом догляду за хворими дітьми,
Вінницький національний медичний університет імені М.І. Пирогова,
м. Вінниця, Україна

Л.О. Фік,
кандидат медичних наук,
асистент кафедри пропедевтики
дитячих хвороб з курсом догляду за хворими дітьми,
Вінницький національний медичний університет імені М.І. Пирогова,
м. Вінниця, Україна

Л.Д. Коцур,
кандидат медичних наук,
доцент кафедри пропедевтики
дитячих хвороб з курсом догляду за хворими дітьми,
Вінницький національний медичний університет імені М.І. Пирогова,
м. Вінниця, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ДІТЕЙ, ХВОРИХ НА ЕПІЛЕПСІЮ

***Анотація.** Стаття присвячена вивченню важливості соціалізації дітей з особливостями психофізичного розвитку в колективі, пошукам засобів покращення соціально-психологічної адаптації в школі дітей, які страждають на епілепсію. Надані рекомендації по адаптації дитини до навчання в шкільному колективі.*

***Ключові слова:** епілепсія, діти, соціалізація, адаптація, школа.*

Сьогодні перед навчальними закладами поставлено завдання – виховати громадянина з високим рівнем громадянської свідомості, любові до власної держави, з повагою до права і свободи людини. Одним із показників розвитку сучасного суспільства є милосердне ставлення до дітей з особливими потребами, які мають право на повноцінне життя. Інтеграція таких дітей набула світового масштабу. У цьому процесі беруть участь усі високорозвинені країни. Найбільшої активності вивчення ця проблема набула в останні десятиліття. Саме зараз спостерігається посилена увага до дітей з особливостями психофізичного розвитку, спрямовуються зусилля на інтеграцію їх в соціум, формуються засоби для участі у спільному з однолітками навчально-виховному процесі та шкільному житті. Такий інтерес до освіти хворих дітей викликаний цілою низкою причин, які можна визначити як соціальне замовлення держави та сучасного суспільства, що досягли високого рівня правового, культурного й економічного розвитку.

Останнім часом в Україні відбулися великі зміни на шляху розробки стандартів для надання медичної та педагогічної допомоги дітям з органічними ураженнями нервової системи, зокрема з епілепсією. Епілепсія – не вирок, а діти, що страждають на цю хворобу, мають такі ж права на навчання і виховання, розуміння і підтримку з боку оточуючого середовища, як і здорові діти. Поштовхом до реалізації відповідного надання медичної та педагогічної допомоги таким дітям стали прийняті нещодавно зміни у законодавстві в частині інклюзивної освіти. Було запроваджено новий підхід до освіти дітей з особливими потребами, який направлений не на порушення, які має дитина, а на її потреби. Запровадження цього підходу в практику є інноваційним, адже він базується на міждисциплінарній співпраці та міжвідомчих зв'язках, що дають можливість узгодити дії фахівців освіти, медицини і соціального захисту, всебічно супроводжувати дітей з органічними ураженнями нервової системи, зокрема з епілепсією.

У нашій країні на сьогодні зареєстровано близько 25 тис. дітей, хворих на епілепсію. Існують форми, що важко протікають та майже не піддаються терапії. Також розрізняють так звані доброякісні варіанти епілепсії, що не завдають значних незручностей та не вимагають медикаментозного лікування, а з часом можуть просто зникнути. Лікування епілепсії є обов'язковим. Терапію слід розпочинати після проведення досліджень, які дадуть змогу поставити точний діагноз. Одним пацієнтам достатньо контролювати свій стан за рахунок одного препарату (монотерапія), а іншим для подолання судомних нападів потрібна політерапія. Все залежить від природи виникнення нападів [4, с. 32].

Діти, хворі на епілепсію, мають високий рівень коморбідності з епілепсією – порушення поведінки, специфічні затримки розвитку мовленнєвої функції, пізнавальних функцій, аутизм, розлади, пов'язані з дефіцитом уваги, гіперактивністю, депресивністю, тривожністю. Саме коморбідні психічні розлади, а не епілепсія, викликають особливі проблеми під час навчання. Тому діти з особливими потребами в школі часто не встигають за своїми однолітками та потребують спеціальної педагогічної підтримки, що врахує їх психологічні та психофізіологічні особливості.

Важливим питанням сьогодні є проблема соціалізації дітей з особливими потребами в освітнє середовище. У світі соціалізація пацієнтів належить до критеріїв ефективності лікування епілепсії водночас з іншими такими медичними критеріями, як зникнення або зменшення частоти епілептичних нападів. Доведено, що адекватно підібрана терапія дозволяє дітям з епілепсією жити повноцінно.

Останнім часом спостерігається тенденція, коли батьки або опікуни наполягають на навчанні за місцем проживання за загальною чи індивідуальною формою. В Україні існує положення про індивідуальну форму навчання, яке дає змогу дітям з особливими потребами навчатися вдома та не забороняє відвідувати окремі чи навіть усі заняття у школі. Трапляється і таке, що навчальні заклади відмовляються від навчання дітей з епілепсією та перенаправляють їх до відповідних спеціалізованих загальноосвітніх шкіл-інтернатів. Але якщо прояви хвороби медикаментозно контролюються та дитина не має інших важких психофізичних порушень, то відмова школи є незаконною та невиправданою. За бажанням та за умови стабілізації епілептичних нападів і відсутності тяжких порушень розвитку батьки мають право перевести дитину до загальноосвітньої школи за місцем проживання.

Л. С. Виготський вказує на антипедагогічність дій, коли школи використовують для своєї зручності під час підбору однорідних колективів відсталих дітей. Роблячи це, ми не лише йдемо проти природної тенденції в розвитку дітей, але, що значно важливіше, ми, позбавляючи розумово відсталу дитину колективної співпраці та спілкування з іншими, які стоять вище у своєму розвитку, ускладнюємо, а не полегшуємо найбільшу причину, що призводить до відсталості вищих функцій такої дитини [3, с. 223].

У разі частих нападів (щоденні, декілька разів на тиждень), що супроводжуються порушенням психічної діяльності, необхідне інтенсивне лікування і звільнення від навчального навантаження.

Гуманізація ставлення суспільства до осіб з особливостями у розвитку та інтеграція їх у всі сфери соціального життя вносить зміни у роботу спеціалістів, які працюють у галузі корекційної педагогіки. Наразі ставляться особливі вимоги перед педагогами, які безпосередньо будуть працювати з такими дітьми (всестороннє обстеження дитини, усвідомлення її особливостей, вивчення та пізнання закономірностей розвитку, знання психічних якостей, вміння спостерігати за дитиною та корегувати її навантаження, зокрема адаптувати навчальні плани та методики викладання до специфічних потреб, створювати оптимальні умови для спілкування з однокласниками та адаптації до соціального середовища). Педагоги не лише повинні володіти певною сумою знань про хворобу, а й розуміти, як підвищити мотивацію та змінити установки для дітей з органічними ураженнями нервової системи з огляду на особливості хвороби. Фахівці повинні добре володіти інформацією не лише про дитину, а й про правила надання першої домедичної допомоги у разі судом.

Ставлення до такої дитини як до особистості, а не як патологічного суб'єкта передбачає визнання в ній особистості, прийняття її індивідуальних особливостей, поваги до її честі та гідності. Навчальні плани, індивідуальні програми розвитку повинні розроблятися з урахуванням особливостей дитини, тобто її інтересів, рівня розвитку, властивостей темпераменту та характеру, культурного розвитку родини. У такому разі дитина з особливими потребами має змогу поступово рухатися вперед. Вчителі не повинні вимагати від неї виконувати все так, як від здорових дітей. Велика увага має приділятися соціально-емоційній сфері дитини. Такий підхід дозволить сприяти розвитку самостійності, позитивної самооцінки.

Також важливим аспектом залишається співпраця вчителя з батьками дитини, залучення їх до навчального процесу, а також психологічна підтримка сімей (тренінги, зустрічі з іншими батьками, групи підтримки). Є багато шляхів для залучення їх як помічників до виховного, розвивального і навчального процесів. Підтримувати постійний зв'язок між школою та родиною можна за допомогою телефонних дзвінків, зустрічей, журналів спілкування. Також можна дати можливість батькам проявити себе у ролі асистента вчителя під час екскурсій чи туристичних походів, взяти участь у спільних корекційно-розвиткових заняттях, не відриваючи цим дитину від класу.

На початку кожного навчального року вчителю рекомендується виконати такі дії:

- 1) особисто зустрітися з такою дитиною та її батьками;
- 2) пояснити можливі фізичні, навчальні та соціальні зміни, які відбудуться в новому навчальному році;
- 3) спланувати програму розвитку дитини на поточний рік;
- 4) отримати інформацію про особливості судомних нападів у дитини;
- 5) вивчити алгоритм дій під час надання першої допомоги;
- 6) отримати всю інформацію про медикаментозне лікування (які ліки і коли приймає дитина, вміє це робити самостійно чи під контролем дорослих);
- 7) допомогти батькам надати шкільному лікарю всі записи з означеною вище інформацією (педагог, медичний працівник закладу чи асистент учителя за домовленістю має постійно контролювати прийом денних доз препаратів, якщо цього потребує курс лікування) [1, с. 13].

Потрібно обговорити та домовитися з батьками, як і в якій формі їх повідомляти про зміни психофізичного стану дитини, зокрема про підвищення втомлюваності, депресивні настрої, агресивність, порушення вимови, тимчасову загальмованість, спазми мимічної мускулатури, що можуть бути провісниками судомної активності. Якщо епілептичний напад відбувся швидко, потрібно повідомити батьків про час нападу та особливості його перебігу (чи був напад із втратою, порушенням свідомості або без таких симптомів). Ми рекомендуємо вести записи у вигляді щоденника спостережень, важливість якого виявляється тоді, коли батьки звертаються до нового лікаря. Важливими ці записи є і в разі, коли дитина має тривалу (протягом кількох років) історію хвороби із застосуванням різних проти епілептичних препаратів (ПЕП). Також учні класу мають бути обізнані про особливості перебігу епілептичних нападів, щоб адекватно реагувати на ситуацію, зберігати психологічний спокій у колективі як під час нападу, так і після. Ми радимо проводити виховні години у класі, на яких пояснювати дітям певні моменти у розвитку такого захворювання. Учитель власною поведінкою повинен впливати на моделювання поведінкової реакції як з боку однокласників, так і з боку дитини, яка страждає на епілепсію, та її родини. Не потрібно також виділяти дитину між іншими однокласниками, морально тиснути на неї через гіперопіку чи постійне відсторонення від колективних справ. Це допоможе створити демократичну атмосферу і всіляко сприяти формуванню міцного дитячого колективу [2, с. 11].

Особливі вимоги постають перед учителем, який безпосередньо буде працювати з дитиною, яка має особливі освітні потреби. За таких умов він бере на себе значні моральні зобов'язання, що стосуються змін умов та методів навчання. Для цього педагог має створювати ситуації позитивних соціальних взаємин учнів. Завдяки контактам з однолітками діти з епілепсією розвиваються емоційно і соціально, вчать жити у злагоді з оточуючими, у них формується самоповага. Така атмосфера заохочує всіх дітей до досліджень, ініціативи, творчості та є передумовою успішного навчання і розвитку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Колупаєва А.А. Інклюзивна освіта як модель соціального устрою. Особлива дитина: навчання і виховання. 2014. № 2 (70). С. 7–18.
2. Колупаєва А.А. Спеціальна освіта в Україні та модернізація освітньої галузі. Особлива дитина: навчання і виховання. 2014. № 3 (71). С. 7–13.
3. Выготский Л.С. Реальные формы социального поведения: психология личности в трудах отечественных психологов. СПб.: Питер, 2000. 480 с.
4. Мартинюк В.Ю. Протокол лікування епілепсії, епілептичних синдромів. ШИФР (G 40). Международный неврологический журнал. 2007. № 3 (13).

Я.А. Медразжевская Л.А. Фик, Л.Д. Коцур. Особенности учебного процесса у детей больных эпилепсией. – Статья. Аннотация. Статья посвящена изучению необходимости социализации детей с особенностями психофизического развития в коллективе, поиску методов улучшения социально-психологической адаптации в школе для детей, страдающих эпилепсией. Даны рекомендации по адаптации ребенка к обучению в школьном коллективе.

Ключевые слова: эпилепсия, дети, социализация, адаптация, школа.

Ya. Medrazhevskaya, L. Fik, L. Kotsur. The educational process in children with epilepsy has feature. – Article. Summary. The article is devoted to the study of the necessity socialization of children in the team is with special necessities, search of methods to improve social and psychological adaptation in school for children with epilepsy. Recommendations for the adaptation of the child to schooling were given.

Key words: epilepsy, children, socialization, adaptation, school.